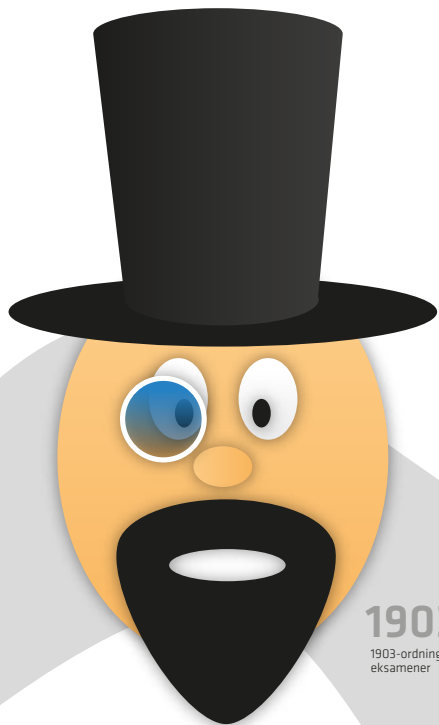
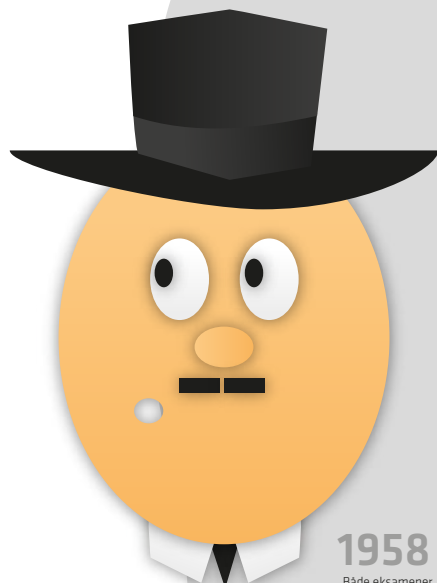

Selektion, kvalificering og retssikkerhed

ved folkeskolens
eksamener og prøver

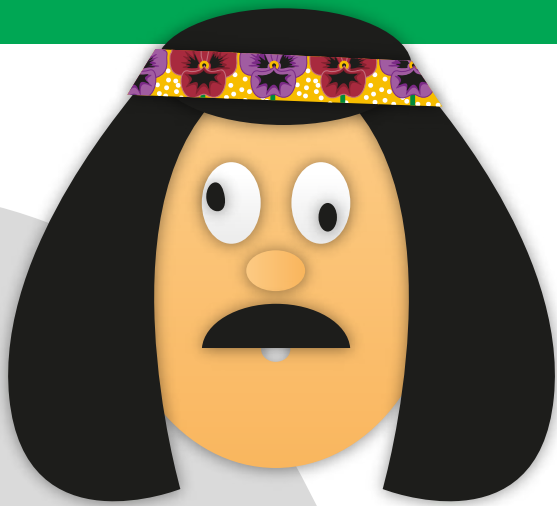
1903
1903-ordningens
eksamener

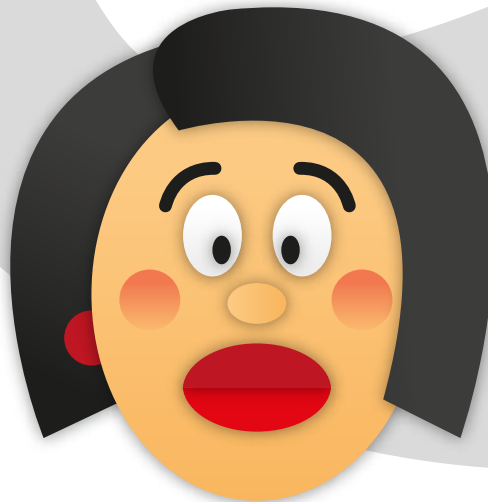
1958
Både eksamener
og prøver i
1958-ordningen

1937
Eksamen flytter
ind i folkeskole-
loven i 1937

1975

Med 1975-loven
alene prøver

2000

Folkeskolens
prøver i en glo-
baliserings-tidKontinuitet,
fornyelse og
troværdighed

Her ses nærmere på, hvordan folkeskolens eksamens- og prøveformer gennem det seneste århundrede har været udtryk for skiftende perioders syn på deres berettigelse. Vurderingen har især været bestemt af tre faktorer: Egnethed til at sortere boglige fra mindre boglige elever, til at kvalificere den enkelte elevs læring og til at garantere den enkelte elev fairness i bedømmelsen. Artiklen tager udgangspunkt i 1903, hvor eksamensmellemskolen og dermed mellemskoleeksamen blev indført. Formålet var fra starten at skabe bedre rekrutteringsforhold for gymnasiet, men gradvis flyttede mellemskolen og realklassen over i folkeskoleregiet, og begge skoleformer indgik fra 1937 i folkeskoleloven. Danmarks udvikling fra landbrugs- og industrisamfund til globaliseret videnssamfund har sat sig igennem i 1900-tallets lange seje træk hen imod den udelte enhedsskole, hvis ændrede mål, vilkår og værdier har demokratiseret folkeskolens afsluttende prøver i en sådan grad, at deres eksistens i en periode var truet. Med nutidens politiske krav om øget faglighed i folkeskolen diskuteres dog aktuelt ikke prøvernes eksistens, men deres form og indhold.

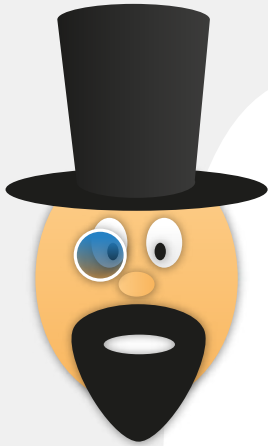
Hvorfor skal man egentlig gå til eksamen eller til prøve? Et spørgsmål, som mange elever både før og nu må have stillet sig, når de har nærmet sig det grønne bord. Og ikke ubegrundet, for eksamen og prøver skal tilgodese flere formål. Set fra en økonomisk og politisk funderet arbejdsgiver- og samfundssynsvinkel handler det om at udvælge de bedst egnede elever til videre uddannelse, sådan som det ses ved adgangsprøver til visse videregående uddannelser. Der kan også være forventninger om prøvers tilbagevirkende kvalificerende og motiverende effekt, som fx ved folkeskolens udtræksprøver, hvor det først må oplyses for eleverne umiddelbart før de skriftlige prøver, hvilke fag der er udtrukket som prøvefag, angiveligt for at undgå at eleverne dropper arbejdet i fag, de ikke skal op i. Og endelig er der hensynet til elevens retsstilling, som begrundet censurans eksistens, idet et eventuelt belastet forhold mellem elev og lærer ikke må påvirke bedømmelsen af elevens standpunkt. Disse tre hensyn er igennem perioden vægtet forskelligt, også selvom hovedbegrundelsen for at holde eksamen har tilslutning hos alle parter – elever og forældre, skolens folk, erhvervsliv og samfund – nemlig at prøver giver eleven mulighed for at dokumentere sin erhvervede viden. Men andre hensyn ser parterne forskelligt på: Således står elevens retskrav på en uvildig bedømmelse, fx via ekstern censur, centralt for elever og forældre (Holm-Larsen et al. 2010, s. 21 ff.), mens eksamenskarakterer for skolen kan signalere professionalitet, for erhvervslivet dokumentere relevante ansøgerkompetencer og for samfundet sikre, at de unge besidder kompetence til at udøve aktivt og ansvarligt medborgerskab. Det er bl.a. sådanne kriterier, folkeskolens eksamener og prøver til enhver tid har skullet leve op til for at bevare troværdighed og status.

Da folkeskolens eksamener og prøver er et omfattende og komplekst tema, er en afgrænsning i den givne sammenhæng nødvendig. I denne artikel skal der derfor ses nærmere på ændringer i folkeskolens eksamener og prøver, sådan som de har spejlet samfundsudviklingen og periodens forestillinger om den gode pædagogik, fra da folkeskolen fik sit navn med 1899-loven og vedtagelsen af almenskoleloven i 1903, hvor det blev muligt at aflægge mellemskoleeksamen efter det 9. og realeksamen efter det 10. skoleår, og frem til i dag (Holm-Larsen 2013 a, s. 99-103).

1903-ordningens eksamener

Efter systemskiftet i 1901, hvor partiet Venstre kom til magten efter 30 års højreregeringer, var der politisk flertal for at erstatte latinskolen med gymnasiet, også selvom der "skulle ikke så lidt til, før I. C. Christensen, der ligesom de tidligere venstreførere havde stået stejlt overfor de forskellige højreministres forsøg både før, under og efter provisorietiden på at gennemføre en organisk forbindelse mellem folkeskolen og den højere skole, bøjede sig for tidens krav" (Kaalund-Jørgensen 1958, s. 95-96). Med almenskoleloven af 1903 indførtes derfor den fireårige betalingsfri eksamensmellemskole, der tilbød "en fortsat højere Almenundervisning, som tillige afgiver det nødvendige Grundlag for videregående Studier" (§ 3). Dette dobbelte formål, som stadig findes i det almene gymnasium, nemlig det almindelige og det studieforberedende, blev dermed også mellemskolens.

Mellemskolen var oprettet efter inspiration fra den tyske Mittelschule fra 1872 og fra den norske mellemskole fra 1896 (Bodenstein, E. 2010, s. 71, Kaalund-Jørgensen 1958, s. 95f). Den blev snart udbudt ikke alene af gymnasierne men også af et voksende antal folkeskoler, og den fik dermed stor betydning for den samfundsmæssige mobilitet ved at gøre en kompetencegivende eksamen tilgængelig for de mange (Holm-Larsen 2003, s. 102-104). Derigennem blev 1903 således et reformår for grundskolens eksamener, selvom udgangspunktet egentlig var gymnasiets ønske om bedre forberedte elever. Kommunerne kunne oprette mellemskole- og realklasser ved deres folkeskoler ifølge almenskolelovens § 18, når blot sko-

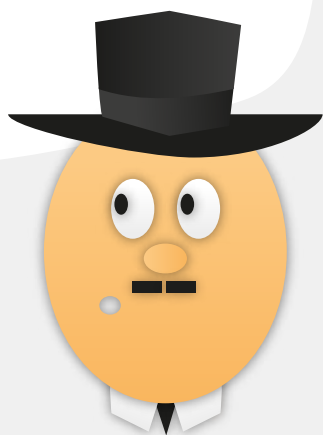
lederen havde eksamensret. Den kunne tildeles for normalt tre år ad gangen og var bl.a. betinget af, at lederen kunne sikre korrekte optagelsesprocedurer, en kontinuerlig klasserække med alle fire mellemskoleklasser, en rimelig standard i undervisningsmidler og samlinger samt gode lærer kvalifikationer (i praksis bestået faglærereksamen) og hygiejnisk tidssvarende lokaleforhold på skolen (Barfod 1950, s. 276-277).

Realskolen, der var et produkt af oplysningstiden, fik sit navn efter "realafg" som matematik, naturfag og fremmedsprog, jf. oprettelsen i 1787 af de første danske realskoler: Efterslægtsselskabets Skole og Borgerdydselskabets Skole. Realeksamen blev i 1881 afløst af almindelig forberedelseseksamen, også benævnt præliminæreksamen, som erstattede "Afgangseksamen af højere Grad" fra 1855 og "Realeksamen af lavere Grad" fra 1859 (Haue 2010, s. 324-32). Real- eller præliminæreksamen var i sine første 100 år alene et tilbud til drenge, idet den først kunne aflægges af piger fra 1882; i perioden 1903-58 var pigeskoleeksamen en valgmulighed. Pigeskoleeksamen var på realeksamensniveau, men efter 11 års skolegang og med mindre matematik og idræt og mere sprog (Nielsen 2010, s. 98-106). Den nye realeksamen, der afsluttede den etårige realklasse, blev som mellemskoleeksamen fra starten en succes: Antallet af skoler med præliminæreksamen, hvor eleverne blev prøvet i hele pensum, blev således allerede i 1908, hvor den nye realeksamen afholdtes første gang, mere end halveret, nemlig fra 178 til 82 (Højberg Christensen et al. 1953, spalte 1672).

Mellemskole- og realeksamen var slutprøver, men folkeskolens "prøvehistorie" rummer også eksempler på

en adgangsprøve, nemlig mellemskoleprøven med tilnavnet "den lille embedseksamen". Mellemskoleprøven – nåleøjjet man skulle igennem for ikke at forblive i hovedskolen og fra 1937 i den frie mellemskole – var som sin forgænger, optagelsesprøven til latin- og realskolerne, den lokale adgang til eksamensmellemskolen. Fra 1919 blev folkeskolernes prøve i København, Frederiksberg og Gentofte, det såkaldte KFG-område, tilrettelagt af "Prøveudvalget for optagelsesprøven til 1. eksamensmellemskoleklasse" med fælles opgaveudarbejdelse, fastlæggelse af beståkvotient og forcenstur (Holm-Larsen 2003, s. 104-107 og 117-122). Et opgavesæt omfattede, omkring 1920, problemregning (også kaldet "20-minuttersprøven"), diktat og genfortælling. Fra 1934 indførtes tillige en prøve i talbehandling ("10-minuttersprøven"). Eleverne blev prøvet i de fire discipliner tre gange (senere to) i løbet af 5. skoleår. Beståkvotienten, der var fastsat efter 6-skalaen, blev hævet etapevis fra 4,50 i 1934 til 4,67 i 1950'erne, men det påvirkede ikke elevrekrutteringen, som på dette tidspunkt udgjorde 80-85 % af de indstillede elever.

Elevers retsstilling spillede en vigtig rolle i perioden. Således kunne andre kommuner få tilladelse til at bruge KFG-opgaverne, hvis de lovede at overholde retningslinjerne for bedømmelsen. Både mellemskoleprøven og mellemskoleeksamen var effektive redskaber for tidlig selektion, men skoleformens store tilslutning fra efterkrigstidens købstadsforældre markerede samtidig uddannelseskulturens start, hvor der var stigende bevidsthed blandt elever og forældre om nødvendigheden af at kunne fremlægge dokumentation for sin viden.

Eksamens flytter ind i folkeskoleloven i 1937

Skønt købstadsforældrene hurtigt tog eksamensmellemskolen til sig, var dens afskaffelse på dagsordenen allerede i den store skolekommission 1919-23, men den overlevede dog både denne og også den senere af venstreminister J. Byskov (1867-1955) nedsatte kommission om den højere skole 1928-30 (Nørr 2010, s. 138). Medvirkende hertil var formentlig engelsk påvirkning, jf. mottoet "Secondary Education for All" i et manifest fra 1922, udarbejdet af Labourrepræsentanten R. H. Tawney (1880-1962) (Kaalund-Jørgensen 1958, s. 97-100). Det blev den socialdemokratiske undervisningsminister 1929-35 F.J. Borgbjerg (1866-1936), der kom til at præge folkeskoleloven af 1937, hvor et politisk mål var oprettelsen af et alternativ til eksamensmellemskolen: den eksamensfri mellemskole eller "fri mellem". Man ville "bøde på manglerne" ved eksamensmellemskolens, efter socialdemokratisk opfattelse, for store succes, da "adskillige elever, der ikke kunne betegnes som udpræget bogligt begavede, søgte eksamensmellemskolen, og denne udvikling er fortsat i stigende grad" (Bomholt 1955, s. 19), mens F.C. Kaalund-Jørgensen (1890-1962) forklarede den fri mellems manglende succes med, at den "fik ikke nogen afslutning i form af en prøve eller afgangsbetegnelse, og den stabiliseredes ikke ved en udvidet undervisningspligt" (Kaalund-Jørgensen 1958, s. 102).

Ved 1937-lovens gennemførelse, båret igennem af Socialdemokratiet og de Radikale, mens Venstre stadig varetog landbrugets behov for børnearbejdskraft, havde mange købstadsskoler oprettet eksamensmellemskoleklasser, så lovgivningen var - som så ofte i

dansk uddannelsespolitik - en legitimering af en udvikling, der allerede havde fundet sted. Med 1937-loven blev der heller ikke gennemført fuld klassesdeling for børn på landet, jf. lovens § 2, stk. 2: "Folkeskolen på Landet kan være en udelt Skole med et efter Børnetallet afpasset Antal Klasser, men er Skolen paa 4 Klasser eller derover, deles den i en 3-aarig Forskole og en 4-aarig Hovedskole. Til Skolen kan der være knyttet en Fortsættelsesklasse samt Kursus, der forbereder til almindelig Forberedelseseksamen." Situationen var utilfredsstillende for landsbyskolen, uanset "noget over halvdelen af samtlige skolesøgende børn findes i landkommunerne, og mange af disse kommuner er så små, at det vil være yderst vanskeligt for dem, inden for den enkelte kommunes rammer, at skabe en skoleordning, der kan danne en tilfredsstillende parallel til byskolen. Af ca. 1300 landkommuner har ca. 900 under 1700 indbyggere" (Bomholt 1955, s. 34).

Mellemskoleeksamen var populær: Søgningen steg på landsplan fra 16 % af en årgang i 1940 til 34 % i 1960 umiddelbart før dens afskaffelse (Hansen 2003, s. 58). Skønt uopnåelig for de fleste landbobørn gav den mange bybørn en mulighed for frit uddannelsesvalg. I takt med landbrugets mekanisering i 1950'erne bredte der sig dog den opfattelse, at landsbyskolens dage var talte, og i flere stationsbyer blev der kompenseret for den skæve uddannelsesadgang ved oprettelse af præliminærkurser med afsluttende præliminæreksamen. Det folkelige pres på uddannelse var voksende, uanset at tiden både før og efter gennemførelsen af 1937-loven var præget af en svag økonomi, dels begrundet i 1930'ernes depression, dels i besættelsestidens mangelsamfund. Først Marshall-hjælpen 1948-51 på i alt 13 mia. dollar til Danmark og 15 andre vesteuropæiske lande satte på ny skub i økonomien og lagde grund til den gennemgribende revision af folkeskoleloven i 1958, hvor der definitivt blev sat punktum for hverandendags-skolegangen på landet.

Efterkrigstidens socialdemokratiske dominans bragte en øget kritik af den delte skoles selektion, uanset at eksamensmellemskolens og realklassens stærke faglighed havde betydet en trædesten for øget uddannelsesmæssig mobilitet for mange, også fra det socialdemokratiske bagland.

Både eksamener og prøver i 1958-ordningen

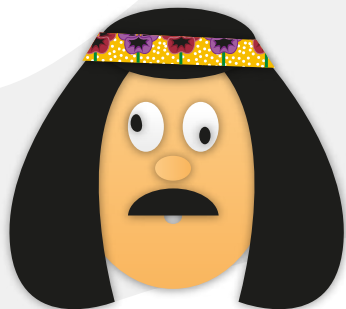
1958-ændringerne af folkeskoleloven blev altså til i erkendelsen af, at det ikke var lykkedes at give den eksamensfri mellemskole tilstrækkelig prestige i befolkningen (Holm-Larsen 2010 a, s. 194). Derfor indførtes der ved afslutningen af den almene undervisning i 8.- 9. klasse statskontrollerede prøver, herunder teknisk forberedelseseksamen, mens realeksamen i denne omgang overlevede, nu som afslutning på 1.-3. realklasse. Mellemskoleeksamen blev afløst af en oprykningssprøve fra 2. real, præliminæreksamen blev afskaffet; de nye prøver blev beskrevet i Den Brune Betænkning fra 1961 (Holm-Larsen 2010 b, s. 386-389). 1958-resultatet blev altså dels to eksamener: realeksamen (almen og teknisk linje) og teknisk forberedelseseksamen, dels to prøver: den statskontrollerede afgangsprøve efter 9. klasse og oprykningssprøven efter 2. realklasse. De mundtlige prøver til realeksamen blev udtræksprøver, hvor direktoratet besluttede, hvilke fag der skulle gennemføres prøve i.

Hermed var begrebet "prøve" blevet betegnelsen for en afgangseksamen på grundskoleniveau. At erstatte begrebet "eksamen" med "prøve" signalerede øget lighed og et farvel til bestå-grænser. De to begreber havde tidligere været kraftigt debatteret. Ved udvalgsbehandlingen af almenkoleloven i 1903 blev mellemskoleeksamen således betegnet som en årsprøve. Afgørende var omfanget af offentlig kontrol, idet udvalgsbetænkningen af 24. marts 1903 gik ind for fuld kontrol ved realeksamen. Ved mellemskoleeksamen var man delt mellem et flertal, som foreslog, at den "delvis kan afholdes under offentlig

kontrol", mens mindretallet ønskede al kontrol afskaffet (Skovgaard-Petersen 1976, s. 281-287). Fra skoleåret 1962-63 fik enhver fuldt udbygget folkeskole med realklasser uden ansøgning tildelt eksamensret – et begreb, der først med 1975-loven blev omdøbt til prøveret (Holm-Larsen 2010 b, s. 407-408). Herefter skulle skolen blot anmelde sine prøver og indstille det aktuelle antal elever til prøve, så direktoratets prøvekontor kunne tilrettelægge den beskikkede censur. For de frie grundskoler blev en tilsvarende ordning først gennemført i 2006, og da alene for folkeskolens afgangsprøver.

På 6.-7. klassetrin blev indført en såkaldt mild deling i almene og boglige klasser – nu dog uden adgangsprøve, idet lærerrådet besluttede, hvilke elever der hørte til hvor. Delingen kunne undlades i købstadsskoler, hvad der betød endnu et skridt på vejen hen imod den udelte enhedsskole (Hansen 2003, s. 58-60, Holm-Larsen 2013 b, s. 210-212). Efter 2. real skulle elever heller ikke mere bestå oprykningssprøven for at kunne fortsætte i 3. real – det var her som på folkeskolens øvrige klassetrin lærerrådets afgørelse. Skønt det siden 1904 var den enkelte skoles ret at vælge 1. fremmedsprog – efter 2. verdenskrig valgte langt de fleste skoler engelsk frem for tysk – fandt læseplansudvalget det i 1958 alligevel relevant at påpege "det formålstjenlige i, at man over hele landet vælger engelsk som første fremmedsprog, da en sådan ordning vil være af værdi ved flytning af elever fra en del af landet til en anden" (Den Blå Betænkning 1 1960, s. 19). Først med 1975-loven blev engelsk fast 1. fremmedsprog (og obligatorisk), mens tysk blev fast 2. fremmedsprog (tilbudsfag), fra 1993 dog med valgfrihed mellem tysk og fransk.

Bølgerne gik højt i periodens uddannelsespolitiske debat om prøvernes selekterende effekt, men der var stadig betydelig tilslutning til statskonsulent K. Helveg Petersens opfattelse af, at "det af praktisk talt alle, der har med disse klassetrin at gøre (red.: udskolingen), anses for en absolut nødvendighed, at mulighederne for at afholde prøve er til stede" (Den Brune Betænkning 1961 s. 13).

Med 1975-loven alene prøver

De lighedsfremmende intentioner slog for alvor igennem i 1960'erne og 1970'erne, hvor "sorteringsskolen" blev kritiseret for ikke at få intelligensreserverne frem. Selvom undladelse af deling bredte sig, var prøven efter 2. real stadig med til at fastholde realafdelingens faglige niveau, og den boglige del af skolen havde stadig mest prestige uanset bestræbelserne på at gøre den almene afdeling tillokkende for eleverne. Det varede derfor ikke længe, før skoledebatten på ny blussede op, jf. læseplansudvalgets *Notat* fra juni 1971 (Holm-Larsen 2010 a, s. 206-208) med forslag om en udelt tiårig skole afsluttet med frivillige prøver efter 9. og 10. klasse – efter 10. klasse på to niveauer. Undervisningsministeren var på dette tidspunkt den socialdemokratiske Knud Heinesen, som valgte at opdele reformarbejdet i to, så undervisningspligtens udvidelse til ni år kunne gennemføres i 1972, mens den politiske uenighed om bl.a. prøverne afventede den efterfølgende indholdsreform. Et forslag hertil, som bl.a. rummede en fuldstændig afskaffelse af afsluttende prøver i folkeskolen, forsøgte Heinesen at fremsætte allerede 15.12.1972, men ikke mindst denne del af forslaget fremkaldte så stærk politisk modstand, at det kun nåede til udvalgsbehandlingen (Helsted 1979 s. 6-11). I venstrepolitikerne Tove Nielsens lovudkast af 12.12.1974 var prøverne bibeholdt, og den socialdemokratiske Ritt Bjerregaard valgte at tage udgangspunkt heri for at nå frem til et forlig. Folkeskolen skulle altså stadig afsluttes med prøver.

1975-lovens indholdsreform fastsatte et udelt forløb til og med 7. klasse, dog med kursusdeling i visse fag

på 8.-10. klassetrin. Realeksamen – den sidste eksamen i folkeskolen – blev erstattet af folkeskolens udvidede afgangsprøve (FSU) efter udvidet kursus i 10. klasse, mens eleverne efter 9. og 10. klasse kunne aflægge folkeskolens afgangsprøve (FSA). Fra især socialdemokratisk side ønskede man ændringerne gennemført hurtigst muligt, så allerede ved de sidste realeksamener i 1976-78 blev det muligt for eleven at fravælge visse fag (Holm-Larsen 2010 b, s. 392-400).

Afgangsprøvernes udgangspunkt i undervisningen på grundkursus og en manglende prøve på mellemskoleeksamens niveau var imidlertid en kilde til vedvarende irritation for mange. Teoretisk set muliggjorde folkeskolens struktur fire prøveniveauer på henholdsvis basisniveau og på højt niveau efter 9. og 10. klasse, men slutresultatet blev altså afgangsprøver på 9. classes basisniveau og udvidede afgangsprøver på 10. klasse udvidet niveau. Der blev altså hverken etableret en prøve på udvidet niveau efter 9. klasse eller en prøve på basisniveau efter 10. klasse, hvad der bl.a. gav sig udslag i iøjnefaldende høje karaktergennemsnit ved afgangsprøverne i retstavning og færdighedsregning, og embedsmændene måtte på banen, når trængselen i karakterskalaens top skulle forklares. Denne prøvestruktur, som var resultatet af politiske beslutninger om at mindske prøvernes selekterende effekt, har siden troligt båret ved til den tilbagevendende diskussion om prøvernes troværdighed. Prøvernes kvalificerende effekt blev set som disciplinerende, og den blev søgt reduceret gennem formuleringen i prøvebekendtgørelsens formål i § 1: "Prøverne skal i videst muligt omfang afspejle det daglige arbejde i undervisningen" – et synspunkt, som der først blev gjort op med ved målstyringsens gennembrud omkring årtusindskiftet med "Klare Mål" i 2001 og "Fælles Mål" i 2003 (Holm-Larsen 2010 a s 227).

Endnu et vidnesbyrd om prøvernes demokratisering var fjernelsen af faget latin. Siden mellemskolens start havde "den lille latinprøve" været adgangskrav til sprogligt gymnasium, og faget blev i 1975-loven bevaret som tilbudsfag i 9. klasse; blot blev prøven omdøbt til folkeskolens afgangsprøve i latin. Faget blev hurtigt et populært tilvalg, og i løbet af kort tid deltog ca. 1/3 af alle elever på 9. klassetrin. Men i 1980

skiftede faget status til valgfag på 10. klassetrin, hvad der var lig med en de facto-fjernelse fra folkeskolens fagkreds. Ændringen var et resultat af den noget overraskende dannelse af SV-regeringen 1978-79. Den levede ganske vist kun i 14 måneder, men ved et politisk kompromis fik Venstre styrket fagene historie og idræt mod at gå med til at fjerne latinprøven som adgangskrav til sprogligt gymnasium (Outzen 2002 s. 185-186).

Folkeskolens prøver i en globaliseringstid

1993-loven ændrede ikke på prøvernes navne og indhold, bortset fra indførelsen af den obligatoriske prøvelignende projektopgave. Den radikale undervisningsminister Ole Vig Jensen stod bag loven, hvis hovedformål var gennemførelsen af enhedsskolen, idet kursusdeling i prøvefagene blev erstattet af mulighed for holddeling (Holm-Larsen 2010 b, s. 401-406). At folkeskolens afsluttende prøver alligevel i praksis fik svindende betydning, fremgik eksempelvis af bortfaldet af folkeskolens tidligere egnethedserklæring for gymnasiet i 2001.

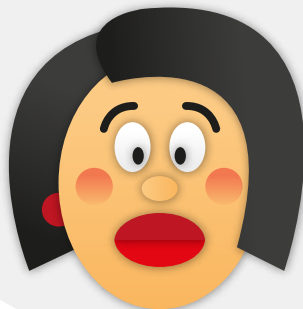
Folkeskolens udvidede afgangsprøve blev i 2001 omdøbt til 10.-klasse-prøver (FS10), dog uden større indholdsmæssige ændringer med konsekvenser for prøvernes sværhedsgrad. Dog blev dansk, matematik og engelsk obligatoriske prøvefag. Men med skift til en borgerlig regering samme år blev kursen omlagt (Holm-Larsen 2010, s. 99-106): I 2005 blev afgangsprøverne obligatoriske og prøvefagkredsen udvidet med historie, samfundsfag, kristendomskundskab,

biologi og geografi. Samtidig blev gruppeeksamen afskaffet på alle niveauer i uddannelsessystemet, men genindført efter regeringsskiftet i 2011. Afgangsprøvebestemmelserne blev yderligere strammet fra maj-juni prøverne 2007, hvor elevretten til at tilmelde sig til prøve i hovedfagene bortfaldt, mens antallet af udtræksprøver steg. Uden held søgte man politisk også at ændre 10. skoleår til et skoleår for de bogligt svage elever, men efterskolerne fik ørenlyd for deres markering af, at muligheden for at tilbyde FS10-prøver var afgørende for deres fortsatte eksistens.

Strukturen med kun to prøveniveauer er til dato ikke udbygget, så mellemskoleeksamens niveau forsvandt i 1975 ud af folkeskolens prøvesystem. I hvilken grad der ændres kurs med lov nr. 1640 af 26. december 2013, hvor afgangsprøverne netop er omdøbt til 9. klasseprøver, beror på den igangværende udformning af de nye prøver. Tilbage står, at der stadig kun er to prøveniveauer i folkeskolen – nu dog på hvert sit klassetrin.

Kontinuitet, fornyelse og troværdighed

Den gode prøve – og det gælder også folkeskolens prøver – må repræsentere både kontinuitet og fornyelse. Kontinuitet er væsentlig, for at skolens aftagere, dvs. overliggende uddannelser og erhvervslivet, kan aflæse, hvad en given prøve står for. Derfor må forandringstempoet med hensyn til prøvernes indhold og form ikke være så hastigt skiftende, at det alene er skolens folk, som kan aflæse, hvad en given prøve dokumenterer. På den anden side må prøverne heller

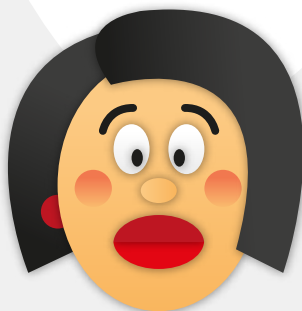

ikke fossilere, men skal kunne måle en tidssvarende undervisning. Også troværdighed er en betingelse for, at der kan herske tillid til prøvesystemet. Prøvernes evalueringsfunktion må være så solid, at subjektive udsving i bedømmelsen begrænses. Begreber som validitet, reliabilitet og gennemskuelighed er derfor alle helt centrale for prøvernes bedømmelse som en garanti for elevens retsstilling. Hertil kommer, at det til enhver tid skal være muligt for eksterne parter at få adgang til oplysninger om prøvers genstand, målegrundlag og målestok. Uden gennemskuelighed kan bedømmelsen påvirkes af forhold, der er selve elevpræstationen uvedkommende. Al bedømmelse ved eksamener og prøver på både folkeskolens og overliggende uddannelsesniveauer må altså til enhver tid være så valid, reliabel, veldokumenteret og gennemskuelig, at omverdenens tillid til prøverne kan opretholdes.

Uanset hvad man kan mene om kvaliteten af folkeskolens afsluttende prøver med hensyn til opfyldelsen af ovennævnte krav, så er folkeskolens afgangsprøve unges første møde med det offentlige kvalifikationsmålesystem. Alene derfor er prøverne betydningsfulde, også selvom de ikke længere er tilstrækkelige

for at opnå en plads på arbejdsmarkedet (Korsgaard 1999). Garantfunktionen for den enkelte elevs retssikkerhed er aktuelt sat i relief af den øgede brug af digitale prøver, hvor den computerbaserede bedømmelsesproces ganske vist må anses for særdeles reliabel, idet variationen i censorbedømmelser er elimineret. Men til gengæld er konsekvenserne for prøvernes validitet nærmest uoverskuelige, når der kun kan stilles opgaver, som kan besvares og opgøres maskinelt.

Prøvernes selekteringsfunktion har i 2. halvdel af 1900-tallet været trængt af den udelte enhedsskoles fremmarch. Eksamener og prøvers kvalificerende læringseffekt for den enkelte via overblikdannelse ved genlæsning har været tilbagevendende konfliktstof ved alle periodens politiske forlig om folkeskoleloven (Skov 1983, s. 377). Noget tyder alligevel på, at en revidering af prøvernes betydning måske er på vej, i og med at regeringen, i sit oplæg af 2. oktober 2013 "Faglært til fremtiden – Bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser", har foreslået adgangskrav på 2 i dansk og matematik ved afgangsprøven i 9. eller 10. klasse både på erhvervsuddannelserne og i de gymnasiale uddannelser.

Litteratur

- Barfod, A. (1950): *Håndbog i lovgivningen om den danske folkeskole*. Gyldendal.
- Bodenstein, E. (2010): "Den tyske realskoletradition og Danmark" i *Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse*. Bind 1. Danmarks Privatskoleforening.
- Bornholt, J. (1955): *Balance i Skolebilledet*. Fremad.
- Hansen, E. J. (2003): *Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv*. H. Reitzels forlag.
- Haue, H. (2010): "Almindelig og nyttige kundskaber – skoler, eksaminer, censur og karaktergivning 1787-1923" i *Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse*. Bind 1. Danmarks Privatskoleforening.
- Helsted, H. (1979): *Lov om folkeskolen af 26. juni 1975 med indledning og kommentarer ved Henrik Helsted kontorchef i Undervisningsministeriet*. 3. udg. Finn Suenson Forlag.
- Holm-Larsen, S. (2003): "Eksamensmellemskolen – brobygning, mønsterbrud og social mobilitet" i *Uddannelseshistorie 2003*. 37. årbog fra Selskabet for Dansk Skolehistorie.
- Holm-Larsen, S. (2010): "Hvorfra-hvorhen? Tendenser og lovændringer mv. i dansk uddannelsespolitik 1998-2010" i *Uddannelseshistorie 2010*. 44. årbog fra Selskabet for Dansk Skolehistorie.
- Holm-Larsen, S. (2010 a): "Realskolens afskaffelse og videreførelse – realskolen og 10. klasse i lovgivning og debat 1958-2010" i *Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse*. Bind 1. Danmarks Privatskoleforening.
- Holm-Larsen, S. (2010 b): "At fastholde niveauet – skoler, eksaminer, censur og karaktergivning 1964-2010" i *Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse*. Bind 1. Danmarks Privatskoleforening.
- Holm-Larsen, S. (2013 a): "Skolens organisation – mål, rammer og relationer" i *Didaktik – lærerfaglighed, skole og læring*. Forlaget U-press.
- Holm-Larsen, S. (2013 b): "Didaktiske udfordringer i dansk uddannelse før og nu" i *Didaktik – lærerfaglighed, skole og læring*. Forlaget U-press.
- Holm-Larsen, S. og N. Plischewski (2010): *Eksamenshåndbogen – om god praksis ved folkeskolens afsluttende prøver*. Dafolo.
- Højberg Christensen, A.C., K. Grue-Sørensen, A. Skalts (alle red.) (1953): *Leksikon for Opdragere*. J.H. Schultz forlag.
- Højlund Nielsen, Å. (2010): "Rum for kvindelig virkestrang 1880-1960" i *Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse*. Bind 2. Danmarks Privatskoleforening.
- Korsgaard, O. (1999): *Kundskabskapløbet – uddannelse i videnssamfundet*. Gyldendal.
- Kaarlund-Jørgensen, F. C. (1958): *Mellemskolens saga*. Særtryk af "Nordisk tidsskrift for pedagogikk" nr. 13.
- Nørr, E. (2010): "Mellem- og realskolens storhedstid og fald – realskolen i lovgivning og debat 1923-63" i *Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse*. Bind 1. Danmarks Privatskoleforening.
- Outzen, S.Aa. (2002): "Quousque tandem ... eller: Hvor ensporede skal vi være?" i *Fremmedsprog i den danske skole*. Dansk Skolemuseum.
- Skov, P. (1983): *Værdinormer om skolen*. Munksgaard/København og Gleerup/Lund.
- Skovgaard-Petersen, V. (1976): *Dannelse og demokrati. Fra latin- til almenskole. Lov om højere almenkoler 24. april 1903*. Gyldendals Pædagogiske Bibliotek.

Lovtekster mv.

Den Blå Betænkning I (1960) og II (1961). Undervisningsministeriet. (1961). Undervisningsministeriet.

Lov om højere Almenskoler m. m. af 24. april 1903 (almenskoleloven). Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Notat om et grundlag for gennemførelsen af en reform af de grundlæggende skoleuddannelser (1971). Læseplansudvalget, Undervisningsministeriet.

Prøver og eksamen. Prøve- og eksamensformer i det danske uddannelsessystem. En beskrivelse og vurdering. KUP-rapport nr. 9 i serien "Kvalitet i uddannelse og undervisning". Undervisningsministeriet 1991.